

همزیستی مسالمت آمیز
میان ادیان آسمانی

دکتر علی عطیه العنابی

ترجمه حمیدرضا شیخی

فهرست مطالب

۹.....	سخن ناسر
۱۱.....	مقدمه استاد علاء دکن عبدالحسین مهدی الرحیم
۱۵.....	پیشگفتار.....
۲۲.....	معرفی منابع و مآخذ.....
۲۲.....	الف - کتاب‌های تاریخ:
۲۵.....	ب - زندگی‌نامه‌ها.....
۲۶.....	ج - کتاب‌های جغرافیا:.....

فصل یکم

۲۹.....	مفهوم همزیستی مسالمت‌آمیز در ادیان آسمانی
۳۱.....	۱ - معنای لغوی و اصطلاحی همزیستی مسالمت‌آمیز
۳۷.....	۲ - مبانی همزیستی در اسلام
۴۱.....	۳ - اهل کتاب و مفهوم همزیستی از نظر آن‌ها
۴۶.....	همزیستی نزد اهل کتاب (یهود و نصارا)
۴۶.....	۱ - یهود:

- ۲ - نصارا ۵۵
- ۴ - همزیستی با غیر مسلمانان از نگاه قرآن کریم و سنت نبوی ۶۱
- ۵ - نموده‌های همزیستی مسالمت آمیز ۶۵
- ۱ - حمایت از آنان در برابر تجاوز خارجی ۶۵
- ۲ - حمایت از آنان در برابر ستم داخلی ۶۶
- ۳ - اجازه خوردن از غذای اهل کتاب ۶۹
- ۴ - اجازه ازدواج مرد مسلمان با زنان پاکدامن اهل کتاب ۷۰
- ۵ - حق سکونت، جابه‌جایی و کسب و کار ۷۱
- ۶ - پذیرش شهادت اهل کتاب و اعتماد به آن ۷۲
- ۷ - برخاستن بر احرام جنازه‌های آنان ۷۲
- ۸ - عیادت کردن از بیماران آنان ۷۳
- ۹ - حسن جوار ۷۳
- ۱۰ - صدقه دادن و وقف و وصیت کردن برای فقرای آنان ۷۴
- ۱۱ - رفتاری عادلانه با اهل ذمه و رفع ستم از آنان ۷۶
- ۱۲ - پایبندی به پیمان‌ها و قراردادهای ۷۹
- ۱۳ - نگهداری از اموال ذمیان ۸۳
- ۱۴ - آزادی دینی ۸۴

فصل دوم

- ۸۷ ساختار اجتماعی سرزمین اندلس (پژوهشی در اوضاع عمومی)
- ۸۹ یکم: جامعه اندلس پیش از فتح اسلامی

- ۱- اصطلاح و موقعیت جغرافیایی ۸۹
- ۲- گروه‌های جمعیتی اندلس ۹۲
- ۳- اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ۹۴
- دوم: جامعه اندلس پس از فتح ۹۷
- ۱- گروه‌های اجتماعی اسلامی ۹۷
- الف- عرب‌ها ۹۹
- ب- مغربیان (بربرها) ۱۰۳
- ج- مآدین ۱۰۶
- د- موالی ۱۰۹
- هـ- مسالمة یا اسالمة ۱۱۰
- و- صقالبه ۱۱۲
- ۲- گروه‌های اجتماعی غیر اسلامی (اهل کتاب) ۱۱۴
- ۱- مسیحیان ۱۱۸
- ۲- یهود ۱۲۲

فصل سوم

- همزیستی میان مسلمانان و مسیحیان در اندلس ۱۲۷
۱. جنبه اجتماعی و تأثیر آن بر همزیستی انسانی میان مسلمانان و مسیحیان اندلس ۱۲۹
- ۱- ازدواج ۱۳۰
- ۲- اعیاد و جشن‌ها ۱۳۴

۶.....همزیستی مسالمت آمیز میان ادیان آسمانی

۳- جامه‌ها و پوشش‌ها ۱۳۶

۴- موسیقی و آواز ۱۳۹

۵- هنر معماری ۱۴۲

۲. مؤسسه‌های اداری و اقتصادی و تأثیر آن‌ها در همزیستی مسالمت‌آمیز

و انسانی ۱۴۳

۱- مؤسسه‌های اداری ۱۴۳

الف- مؤسسه‌های دینی و پرستشگاه‌ها ۱۴۳

ب- نهادهای حکومتی ۱۴۷

۲- نهادهای اقتصادی ۱۵۱

۱- کشاورزی ۱۵۲

۲- صنعت ۱۵۵

۳- تجارت ۱۵۸

۳. تبادل فکری و فرهنگی میان مسلمانان و مسیحیان در اندلس ۱۶۱

۱- زبان عربی ۱۶۱

۲- ترجمه ۱۶۳

۳- پزشکی ۱۶۴

۴- دیگر دانش‌های مشترک ۱۶۶

فصل چهارم

همزیستی یهودیان اندلس و مسلمانان ۱۶۹

۱. مهم‌ترین مراکز استقرار یهودیان و سازمان اجتماعی آنان در اندلس

۱۷۱
۱۸۱ ۲. موضع یهودیان در برابر فتح اسلامی
۱۸۶ ۳. روابط اجتماعی میان یهودیان و مسلمانان
۱۹۴ ۴. مشارکت در نهادهای اداری و اقتصادی و نقش آن در تقویت مفهوم همزیستی
۱۹۴ الف. نهادهای اداری
۱۹۸ ب. مشارکت در نهادهای اقتصادی
۲۰۱ ۵. سهم یهودان در ادبیات فکری و فرهنگی
۲۱۱ سخن فرجامین
۲۱۳ پیوست‌ها
۲۱۵ منابع و مأخذ
۲۱۵ یکم: منابع
۲۲۷ دوم: مأخذ عربی و عربی شده:
۲۳۹ سوم: پایان‌نامه‌ها:
۲۴۱ چهارم: مقاله‌ها و مجله‌های ادواری:
۲۴۲ پنجم: مأخذ غیر عربی:

سخن ناشر

دین مبین اسلام، همواره آن دسته از غیرمسلمانان را که اهل کتاب آسمانی اند و با مسلمانان سرچنگ ندرت با دیده احترام نگریسته و بر رعایت عدالت و حتی احسان و نیکی به آنها تأکید کرده است، و نیز تفاوت های نژادی و زبانی را ملاک برتری جویی ندانسته، بلکه تقوا و پایبندی به اصول انسانی را معیار ارزش تلقی کرده است.

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَحَمَلْنَاكُمْ شُهُوبًا وَقَبَّالِلْ لَتَعَارَفُوا إِنَّا أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَاتُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ»؛ «هان ای مردم! ما شما را از یک مرد و زن آفریدیم و شما را به هیئت اقوام و قبایلی درآوردیم تا با یکدیگر آشنایی و آشنایی یابید، بی گمان گرامی ترین شما در نزد خداوند پرهیزکارترین شماست؛ که خداوند انای آگاه است».

از امام صادق علیه السلام نقل است که در شرح آیه «وَقُوسُوا لِلنَّاسِ كُلِّهِمْ مُؤْمِنِينَ وَ مُخَالِفِهِمْ بِالمُدَارَاةِ لِاجْتِنَابِهِم اِلَى الْاِيْمَانِ، فَإِنَّ بَاسِرًا مِنْ ذَلِكَ يَكْفُفُ شُرَرَهُمْ عَنِ نَفْسِهِ، وَ عَنِ اِخْوَانِهِ الْمُؤْمِنِينَ»؛ «مقصود، همه مردمان، از مؤمن و کافر است. اما مؤمنان باید گشاده رو بود و اما با کافران باید به نرمی و مدارا سخن گفت تا به سوی ایمان کشیده شوند؛ زیرا با کمترین از این هم خود و برادران مؤمنش را از گزند آنان ایمن می دارد».

۱. حجرات / ۱۳.

۲. بقره / ۸۳.

۳. مرآة العقول فی شرح اخبار آل الرسول، ج ۹، ص ۵.

این‌گونه سخنان رسا و زیبا دربارهٔ انسان دوستی و رفتار مسالمت‌آمیز با پیروان دیگر آیین‌ها، برگرفته از چشمهٔ جوشان قرآن و معارف اهل بیت علیهم‌السلام است. بی‌شک، هدایت الهی از طریق زنجیرهٔ طولانی نبوت و رسالت، تداوم یافته و پس از مسیحیت، آخرین و کامل‌ترین حلقهٔ این زنجیر به اسلام ختم می‌شود.

براین پایه، نباید خشونت‌ها و قساوت‌های برخی حاکمان ستم‌پیشه و یا گروه‌های جنایت‌کار در سرزمین‌های اسلامی، بهانه‌ای برای خرده‌گیری از اسلام باشد. بی‌گمان چنین شیوه‌هایی از نگاه اسلام مردود و برخاسته از برداشت‌های نادرست و هواهای نفسانی است.

نویسنده این کتاب، علی عطیة الکعبی، بر صلح‌جویی و عدالت‌خواهی اسلام و همزیستی مسالمت‌آمیز میان ادیان آسمانی پای می‌فشارد. وی در پژوهش خود کوشیده است در موضوع‌های مربوط به پیروان ادیانی که در سرزمین اندلس در سایهٔ اسلام به سر می‌برده‌اند، بی‌طرف باشد. عبد الحسین مهدی الرحیم که استاد این نویسنده است، باور دارد که اثر علی عطیة می‌تواند در ایجاد فضای فکری سالم و تساهل و دوستی میان پیروان آیین‌های گوناگون در اندلس و همچنین پیوند فرهنگی در کشورهای اسلامی نقشی کارساز داشته باشد.

کتاب پیش‌رو یک مقدمه، چهار فصل و یک سخن‌فراهمین دارد. مباحث کلی آن دربارهٔ مفهوم همزیستی مسالمت‌آمیز در ادیان آسمانی، ساختار اجتماعی سرزمین اندلس، همزیستی میان مسلمانان و مسیحیان در اندلس، و همزیستی یهودیان اندلس و مسلمانان است.

بنیاد پژوهش‌های اسلامی در راستای اهداف خود، از جمله آشنایی خوانندگان با میراث‌های درخشان اسلام، برگردان این اثر را به آقای حمیدرضا شیخی واگذار کرد و ایشان آن را به نثری روان و استوار و دقیق، از عربی به فارسی، برگرداند. با سپاسگزاری از کوشش‌های ایشان، خواندن این اثر را به پژوهشگران گرامی پیشنهاد می‌کنیم.